วารสารบริหารธุรกิจอุตสาหกรรม
ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน 2569

การประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ฤทัยภัทร พิมลศรี[1] และ พงษ์พิพัฒน์ เสน่ห์ดี[2*]

(วันที่รับบทความ: 25/07/2568; วันแก้ไขบทความ: 19/04/2569; วันตอบรับบทความ: 23/04/2569)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 2) ประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และ 3) เปรียบเทียบสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวและศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองโบราณเชียงแสน จำนวน 400 คน และใช้วิธีการสุ่มขนาดตัวอย่างแบบบังเอิญ ใช้แบบประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการทดสอบเครื่องมือที่โดยทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาทดสอบความเชื่อมั่น ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานและสถิติอนุมาน ประกอบด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า T-test ค่า F-test หรือความแปรปรวนทางเดียว ผลการศึกษาพบว่า 1) ประชาชนที่มีอายุต่างกัน พิจารณาถึงสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญ แตกต่างกัน และประชาชนที่มีอายุและตำแหน่งต่างกัน พิจารณาถึงสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ด้านหน่วยงานภาคีด้านการท่องเที่ยวในชุมชน แตกต่างกัน และ 2) ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน พิจารณาถึงศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน และประชาชนที่มีตำแหน่งต่างกัน พิจารณาถึงศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ด้านทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ศักยภาพ การบริหารจัดการ การท่องเที่ยวของชุมชน เมืองโบราณเชียงแสน

---

[1] อาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยพะเยา

[2] อาจารย์สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

[*]ผู้นิพนธ์ประสานงาน โทรศัพท์ 083-599-1646 อีเมล: pongpipat@vru.ac.th

JOURNAL OF INDUSTRIAL BUSINESS ADMINISTRATION Vol. 8 No. 1 January – June 2026

Potential Assessment of Community Tourism Management in Chiang Saen Ancient City, Chiang Rai

Luethaipat Pimonsree[1] and Pongpipat Sanedee[2*]

(Received: 25/07/2025; Revised: 19/04/2026; Accepted: 23/04/2026)

Abstract

This study aimed to: 1) examine the current tourism situation in Chiang Saen ancient city, Chiang Rai 2) assess the potential assessment of community tourism management in Chiang Saen ancient city, Chiang Rai and 3) compare the tourism situation and potential of management in Chiang Saen ancient city, Chiang Rai. The sample consisted of 400 residents living within the ancient city area of Chiang Saen, Chiang Rai province, selected using random sampling. Data were collected using a tourism management potential assessment questionnaire. The instrument was tested for content validity and reliability, yielding a Cronbach's alpha coefficient of 0.94. Data analysis was conducted using both descriptive and inferential statistics, including percentage, mean, standard deviation, t-test, and one-way analysis of variance (F-test). The findings revealed that: 1) Respondents of different age groups had significantly different perceptions regarding key tourist attractions or points of interest in Chiang Saen. Additionally, respondents with different ages and occupations perceived the involvement of tourism-related agencies in the community differently. 2) Respondents with different educational backgrounds had significantly different views on the adequacy of tourism-related facilities. Furthermore, those with different occupations perceived the suitability of location and accessibility of tourism infrastructure differently, with statistical significance at the 0.05 level.

Keywords: Potential, Management, Community Tourism, Chiang Saen Ancient City

---

[1] Lecturer of Tourism and Hotel, University of Phayao

[2] Lecturer of Tourism Management, Valaya Alongkorn Rajabhat University Under the Royal Patronage

*Corresponding Author, Tel. 083-599-1646 e-mail: pongpipat@vru.ac.th

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ท้องถิ่น โดยเฉพาะในบริบทของเมืองโบราณหรือแหล่งมรดกทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีศักยภาพสูงในการดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ (ชิตาวีร์ สุขคร, 2562) เมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ถือเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างยิ่งในภาคเหนือของประเทศไทย โดยมีอายุย้อนไปมากกว่าพันปี และเคยเป็นศูนย์กลางอารยธรรมล้านนาในอดีต มีโบราณสถานที่สำคัญมากมาย เช่น วัดเจดีย์หลวง กำแพงเมืองโบราณ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ซึ่งล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และจิตวิญญาณของชุมชน โดยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เมืองเชียงแสนเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ด้วยกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าสู่พื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย, 2565) แม้ว่าการเติบโตของการท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งรายได้และการจ้างงานในท้องถิ่น แต่ก็พบว่าการขยายตัวอย่างรวดเร็วและไร้ทิศทางอาจก่อให้เกิดผลกระทบในหลายด้าน อาทิ การเสื่อมโทรมของแหล่งโบราณสถาน ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อม การแออัดของพื้นที่ และการสูญเสียอัตลักษณ์ท้องถิ่น รวมถึงความไม่พร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการด้านการท่องเที่ยว (Wong & McKercher, 2011)

ปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อแนวทางชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการท่องเที่ยว (Community-Based Tourism: CBT) โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เช่น เมืองโบราณเชียงแสน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของ Northern Economic Corridor (NEC – Creative LANNA) ที่เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากวัฒนธรรมท้องถิ่นและส่งเสริมความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมตามกรอบโมเดลเศรษฐกิจใหม่สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Bio-Circular-Green Model: BCG) ตัวอย่างการนำโมเดล CBT ไปใช้ที่ประสบความสำเร็จในต่างประเทศ เช่น โครงการท่องเที่ยวชุมชนในเมืองโบราณมาชูปิกชู ประเทศเปรู ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกและจัดการนักท่องเที่ยว ส่งผลให้รายได้กระจายสู่ชุมชนและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (UNWTO, 2018) ในประเทศไทย กรณีศึกษาที่ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากชุมชนช่วยเสริมความแข็งแกร่งในการบริหารจัดการทักษะและบริการท่องเที่ยว สร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (สุพรรณี เขียวชอุ่ม และคณะ, 2566) และการศึกษาของ สุวิญชา รักหาญ และคณะ (2566) ได้พัฒนาหลักเกณฑ์ 8 ด้าน (heritage, infrastructure, safety, network, etc.) เพื่อประเมินศักยภาพ CBT อย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เพื่อวิเคราะห์เชิงลึกในบริบทเฉพาะของเมืองโบราณเชียงแสนได้ นอกจากนี้ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในยุคดิจิทัลยังต้องอาศัยโมเดล SELF (Signature, Environment, Lifestyle, Facility) ซึ่งเน้นบทบาทด้านเทคโนโลยีในการเสริมศักยภาพการจัดการชุมชนท่องเที่ยว กรณีศึกษาการใช้เทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชัน AR (Augmented Reality) ในเมืองโบราณอังกอร์วัด ประเทศกัมพูชา ที่ช่วยให้ผู้เยี่ยมชมเข้าถึงข้อมูลประวัติศาสตร์โดยไม่รบกวน

โบราณสถาน และระบบจองล่วงหน้าด้วย AI ในนครวัดเพื่อควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเสริมการบริหารจัดการในเชียงแสนได้ (รณพรหม ชุนงาม และคณะ, 2565) ด้วยกรอบเชิงทฤษฎีเหล่านี้ งานวิจัยในระดับชุมชนเมืองโบราณเชียงแสนจึงถือโอกาสทดสอบเครื่องมือประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการที่หลากหลาย ทั้งในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างเครือข่ายภาคี และการใช้เทคโนโลยี เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน และช่องว่างเชิงนโยบาย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับทิศทางการพัฒนาแบบ BCG และนโยบาย NEC ของรัฐบาลได้อย่างสอดคล้อง ผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงราย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย กรมศิลปากร และเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงรายต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

2.2 เพื่อประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

2.3 เพื่อเปรียบเทียบสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวและศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1 ช่วยให้ชุมชนในพื้นที่เข้าใจขีดความสามารถของตนเองในการรองรับนักท่องเที่ยว และสามารถปรับปรุงรูปแบบการจัดการให้เหมาะสม

3.2 สร้างแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการพึ่งพาภายนอก และเสริมสร้างการพึ่งตนเอง

3.3 เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริหารทรัพยากรในพื้นที่อย่างสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

4. ทบทวนวรรณกรรม

4.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยว (Tourism Potential Assessment) ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว โดยเป็นการวิเคราะห์ทรัพยากร แรงสนับสนุน และข้อจำกัดที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้อง

กับบริบทท้องถิ่น การประเมินศักยภาพไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การมีอยู่ของแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต้องวิเคราะห์อย่างครอบคลุมทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณของทรัพยากร ตลอดจนความพร้อมของชุมชนและโครงสร้างสนับสนุนต่าง ๆ โดยสามารถจัดองค์ประกอบออกได้เป็น 6 มิติหลักที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ (Syawal & Gandri, 2025)

4.1.1 การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากในประเทศไทยตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติเด่นชัด เช่น ภูเขา น้ำตก ป่าไม้ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำ การประเมินศักยภาพจึงต้องพิจารณาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ความเปราะบางของสิ่งแวดล้อม และศักยภาพในการรองรับกิจกรรมของนักท่องเที่ยว โดยต้องควบคู่กับการวางแผนอนุรักษ์และกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้อย่างเหมาะสม ในมิตินี้เชื่อมโยงโดยตรงกับตัวแปร "สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย" โดยเฉพาะ "ภัยธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนในอดีต" เช่น น้ำท่วมและดินโคลนถล่ม ซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและต้องนำมาประเมินเพื่อวางแผนรับมือ

4.1.2 การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นอีกมิติที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี หรือวิถีชีวิตท้องถิ่น ซึ่งสามารถสร้างความแตกต่างและคุณค่าทางวัฒนธรรมได้อย่างมาก หากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกวิธี การประเมินจึงต้องพิจารณาทั้งในแง่ของมรดกที่จับต้องได้ เช่น วัดโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ และมรดกที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาถิ่น งานฝีมือ ดนตรีพื้นบ้าน หรือพิธีกรรมต่าง ๆ โดยต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างเหมาะสม ในมิตินี้สัมพันธ์กับตัวแปร "แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญ" ในชุมชนเชียงแสน ซึ่งมักมีมรดกวัฒนธรรมล้านนาและประเพณีท้องถิ่นที่ต้องประเมินศักยภาพเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน

4.1.3 ศักยภาพด้านบุคลากรและองค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว เป็นตัวชี้วัดสำคัญถึงความสามารถในการบริหารจัดการและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนที่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง มีการฝึกอบรมบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ทางด้านการจัดการ มักมีแนวโน้มประสบความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวระยะยาว นอกจากนี้ การมีผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ การจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยว หรือการบริหารในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนจะช่วยสร้างระบบบริหารจัดการภายในที่ยั่งยืนและเป็นประชาธิปไตย ในมิตินี้เชื่อมโยงกับตัวแปร "หน่วยงานภาคีที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน" เช่น องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) หรือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งช่วยเสริมสร้างบุคลากรและองค์กรชุมชนในเชียงแสนให้มีศักยภาพ

4.1.4 ทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง มีอิทธิพลต่อความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การประเมินจะพิจารณาจากความสะดวกในการเดินทาง เช่น การเชื่อมต่อถนน ทางอากาศ หรือระบบขนส่งสาธารณะ รวมถึงความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้งที่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวหลัก หรือสามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวอื่นได้ มักมีโอกาสสูงในการพัฒนาเชิงพาณิชย์และได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ในมิตินี้

ตรงกับตัวแปรในการประเมินศักยภาพ "ด้านทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง" ของชุมชนเชียงแสน ซึ่งมีจุดแข็งใกล้แม่น้ำโขงและชายแดน สามารถเชื่อมโยงกับท่องเที่ยวล้านนาได้ดี

4.1.5 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่ช่วยสนับสนุนประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว เช่น ระบบที่พัก ร้านอาหาร ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ ทางเดิน ระบบไฟฟ้าและน้ำประปา การประเมินจะพิจารณาถึงความเพียงพอ คุณภาพ มาตรฐาน และการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ เพื่อให้สามารถรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม และส่งเสริมความพึงพอใจ ในมิตินี้สอดคล้องกับตัวแปรในการประเมิน "ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก" ซึ่งจำเป็นสำหรับชุมชนเชียงแสนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะหลังภัยธรรมชาติที่อาจทำลายโครงสร้างพื้นฐาน

4.1.6 การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารทางการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างการรับรู้ การสร้างแบรนด์แหล่งท่องเที่ยว และการกระตุ้นการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว การประเมินจะวิเคราะห์ถึงกลยุทธ์ด้านการตลาดที่มีอยู่ ช่องทางการสื่อสาร เช่น สื่อดิจิทัล เว็บไซต์ ท่องเที่ยวชุมชนออนไลน์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการขาย เช่น งานแสดงสินค้า หรือการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกอย่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

สุดท้าย การประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพควรอิงกับหลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาได้ตรงกับความต้องการของพื้นที่ ลดผลกระทบเชิงลบ และเสริมสร้างความยั่งยืนในระยะยาวอย่างแท้จริง (Mowforth & Munt, 2015)

4.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism Management: CBT) เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนหลักการของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (participatory development) ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการพัฒนาการท่องเที่ยว ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ตลอดจนการรับประโยชน์จากรายได้ที่เกิดขึ้น (Timothy, 2002) CBT ไม่เพียงแต่เน้นการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเองอย่างยั่งยืน โดยแก่นหลักของแนวคิดนี้คือการทำให้ชุมชนเป็น “เจ้าของ” กระบวนการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม แทนที่จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของธุรกิจภายนอกหรือหน่วยงานรัฐเพียงฝ่ายเดียว โดยองค์ประกอบสำคัญของ CBT ประกอบด้วยการสร้างโครงสร้างการจัดการที่ยึดโยงกับชุมชน เช่น คณะกรรมการท่องเที่ยวระดับหมู่บ้าน การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน หรือสหกรณ์ท่องเที่ยว รวมถึงการมีระบบตรวจสอบและการจัดการความขัดแย้งที่โปร่งใส (Mitchell & Muckosy, 2008) นอกจากนี้ CBT ยังเน้นการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การบริการ การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากร และการบริหารการเงิน เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระและมีความยั่งยืนในระยะยาว (Giampiccoli & Saayman, 2018) การบริหารจัดการ CBT ที่ดีควรตั้งอยู่บนหลักการของความเป็น

ธรรมทางสังคม (social equity) ความโปร่งใสในการจัดสรรผลประโยชน์ และความเคารพในอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างอำนาจต่อรองของชุมชนในระบบเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

ตัวอย่างความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism Management: CBT) ในต่างประเทศ เช่น กรณีของชุมชน San Juan la Laguna ในกัวเตมาลา ที่สามารถพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมมายาเป็นฐาน และควบคุมการท่องเที่ยวโดยกลุ่มสตรีท้องถิ่น หรือกรณีของ Dzita ในกานา ที่ดำเนินการโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมชายฝั่งโดยร่วมมือกับ NGO และนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร ขณะที่ในประเทศไทย การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการผลักดันจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องผ่านโครงการ OTOP นวัตวิถี การท่องเที่ยววิถีชุมชน หรือการยกระดับหมู่บ้านท่องเที่ยว 5 ดาว โดยมีตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองส่าน จังหวัดสกลนคร ซึ่งมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ผ้าไหมแพรวา และชุมชนบ้านเด่น จังหวัดเชียงใหม่ ที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมล้านนาแบบบูรณาการ อย่างไรก็ตาม แม้ CBT จะมีศักยภาพสูงในการสร้างการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมและยั่งยืน แต่ก็ต้องเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดความรู้ด้านการตลาด ความไม่ต่อเนื่องของนโยบายภาครัฐ การเข้ามาแทรกแซงของนายทุนภายนอก และปัญหาโครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่เอื้อต่อการเติบโต (Ruiz-Ballesteros, 2011) ดังนั้น การพัฒนา CBT จึงต้องอาศัยการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน รัฐ เอกชน และภาควิชาการ เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการที่ยั่งยืนจากภายใน พร้อมทั้งต้องมีการติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถรักษาผลประโยชน์ของชุมชนไว้ได้ในระยะยาว

ตัวอย่างความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism Management: CBT) ในประเทศไทย ชุดา วิมุกตายน (2568) อธิบายถึงกรณีการท่องเที่ยวชุมชนที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทยคือ ชุมชนตะเคียนเตี้ย อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี หนึ่งในชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน อพท. เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตการทำเกษตรเป็นหลักโดยเฉพาะการทำสวนมะพร้าวกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดให้แก่นักท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน อาทิ ปั่นจักรยานชมวิถีชาวสวนมะพร้าว เรียนรู้การเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว เช่น การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็นที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน การทำขนมทองม้วนขนมทองพับที่โดดเด่นจากกะทิที่ได้จากสวนมะพร้าวในชุมชนการชูเมนูอาหารพื้นบ้านดั้งเดิม เช่น แกงกะลามะพร้าว ที่หารับประทานได้ยาก พิพิธภัณฑ์บ้านร้อยเสา(ต้นเสาบ้านหนึ่งร้อยต้น) จัดแสดงของใช้ในครัวเรือนโบราณเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยว ความสำเร็จของชุมชนเป็นผลมาจากการร่วมค้นหาตัวตน และชูจุดเด่นของชุมชนบนฐานอัตลักษณ์ของตนเอง มีคณะกรรมการบริหารจัดการที่แบ่งแยกหน้าที่ชัดเจนมีการจัดแบ่งรายได้อย่างเป็นธรรมระหว่างสมาชิกและเงินรายได้ส่วนหนึ่งจะถูกจัดสรรให้กับการพัฒนาชุมชนและกองทุนการดำเนินงานของชุมชน ตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกตัวหนึ่ง คือ จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ที่เพิ่มขึ้นของชุมชนตะเคียนเตี้ยเพิ่มขึ้นตลอด 3 ปี โดยมีสิ่งบ่งชี้ 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจชุมชนที่ดีขึ้นโดยชุมชนมีความพึงพอใจด้านรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การ

ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี การรักษาสภาพแวดล้อมและสาธารณะสมบัติ ด้านนักท่องเที่ยวก็มีความพึงพอใจต่อแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว อาหารและเครื่องดื่ม อัธยาศัยไมตรี การต้อนรับ สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของชุมชน

แนวคิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism Management: CBT) เชื่อมโยงกับตัวแปรทั้งหมด โดยเฉพาะการประเมิน 5 ด้านในชุมชนเชียงแสน ซึ่งอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานภาคีเพื่อบริหารจัดการทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว และรับมือภัยธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

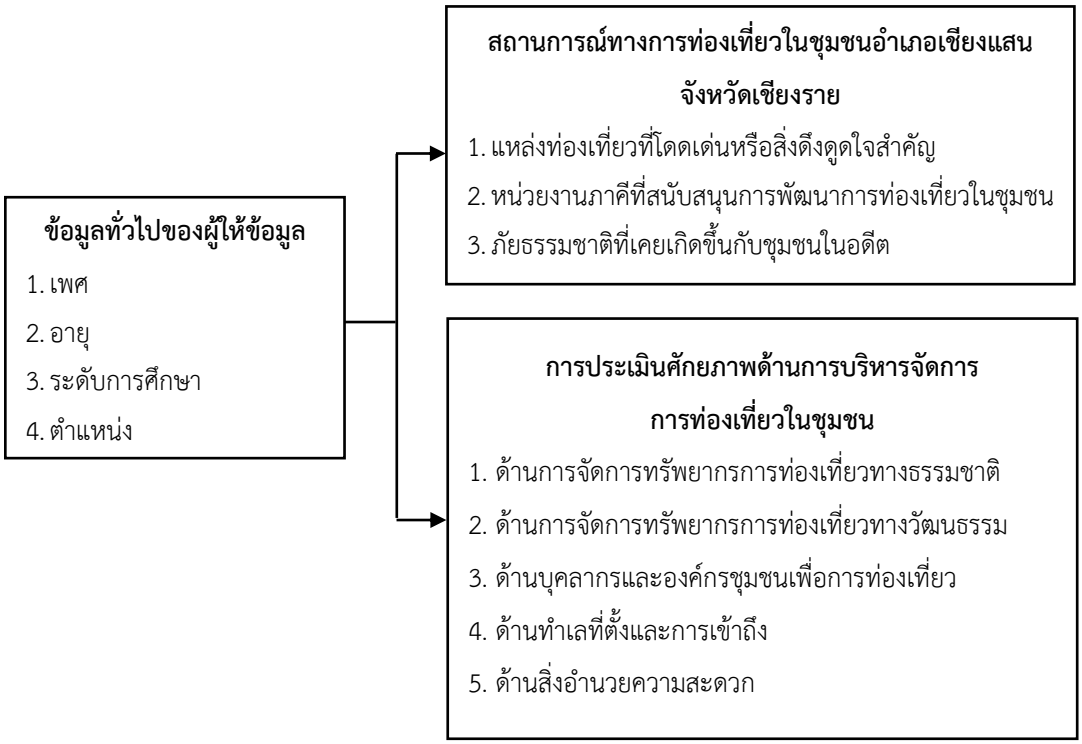

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองโบราณเชียงแสน เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน คือ บ้านเวียงเหนือหมู่ 2 (บางส่วน) และบ้านเวียงใต้ หมู่ 3 (บางส่วน) จำนวน 5,054 คน (เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน, 2565) ในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยนำจำนวนประชากรไป

แทนค่าในสูตรการหากลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาทั้งหมด 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มขนาดตัวอย่างแบบบังเอิญ

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการวิจัยคือ แบบประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (2) สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และ (3) การประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ผู้วิจัยทำการทดสอบคุณภาพของเครื่องมือดังกล่าว โดยทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 3 คน ซึ่งคัดเลือกโดยพิจารณาจากคุณสมบัติที่เหมาะสม ได้แก่ (1) มีประสบการณ์วิชาการหรือปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ปี (2) มีผลงานตีพิมพ์วิจัยหรือบทความที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างน้อย 3 เรื่อง และ (3) เป็นบุคลากรจากสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อให้มั่นใจในความเชี่ยวชาญและความเกี่ยวข้องกับบริบทของการวิจัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) กับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา จำนวน 30 คน โดยใช้สูตร Cronbach's Alpha ได้ค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งเครื่องมือเท่ากับ 0.94 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้

5.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Collection) จากการวิเคราะห์เอกสาร ข้อมูล รายงาน และสถิติที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายและอำเภอเชียงแสน ข้อมูลจากกรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความวิชาการเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้มั่นใจในความน่าเชื่อถือและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทุติยภูมิผ่านกระบวนการดังนี้ (1) การคัดเลือกแหล่งข้อมูลจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือและเป็นทางการ เช่น เว็บไซต์ราชการและฐานข้อมูล thaijo.org (2) การตรวจสอบวันที่เผยแพร่และการอัปเดตข้อมูลล่าสุด (ไม่เก่ากว่า 5 ปี) เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน (3) การเปรียบเทียบข้ามแหล่งข้อมูล (Triangulation) จากหลายเอกสารเพื่อยืนยันความสอดคล้อง และ (4) การประเมินคุณภาพข้อมูลตามเกณฑ์ CRAAP (Currency, Relevance, Authority, Accuracy, Purpose) รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนามเชิงปริมาณ (Quantitative Data) โดยใช้แบบประเมินศักยภาพเพื่อวัดความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง

5.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยได้นำข้อมูลจาก แบบประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่เก็บรวบรวม

ได้มาเปลี่ยนแปลงเป็นรหัสตัวเลข (Code) แล้วบันทึกรหัสลงในโปรแกรม เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติตามลำดับ 2 ขั้นตอน ดังนี้

5.4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ใช้วิธีการหาค่าความถี่ (Frequency) แล้วสรุปออกมาเป็นค่าร้อยละ (Percentage)

5.4.2 สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และการประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ใช้วิธีการหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทำการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยตามรูปแบบของ Likert Scale (สุดที่รัก นุชนาถ และคณะ, 2568) คือ

ค่าเฉลี่ย 4.21-5.00	หมายถึง	ระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.41-4.20	หมายถึง	ระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.61-3.40	หมายถึง	ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.81-2.60	หมายถึง	ระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.80	หมายถึง	ระดับน้อยที่สุด

5.4.3 เพื่อเปรียบเทียบสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวและศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ ใชสถิติเชิงอนุมาน ประกอบด้วย ค่า T-test ค่า F-test หรือความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

6. ผลการวิจัย

เป็นการอธิบายผลการดำเนินงาน เช่น ผลการทดสอบในกรณีต่าง ๆ ผลการหาผลสัมฤทธิ์ ผลการเปรียบเทียบ เป็นต้น

6.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 76.50 รองลงมาเป็นเพศหญิง ร้อยละ 23.50 อยู่ในช่วงอายุมากกว่า 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 67.60 รองลงมาคืออายุ 41-50 ปี ร้อยละ 17.70 สุดท้ายคืออายุ 31-40 ปี ร้อยละ 14.70 อายุเฉลี่ยคือ 52.85 ปี สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/ปวช. คิดเป็นร้อยละ 45.30 รองลงมาคือระดับปริญญาตรี ร้อยละ 35.40 และปริญญาโทร้อยละ 20.30 ดำรงตำแหน่งราษฎรในชุมชน ร้อยละ 54.20 รองลงมาคือคณะกรรมการของหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 18.50 คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ร้อยละ 11.80 ผู้ประกอบการ เจ้าของกิจการที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 10.50 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 5.00

6.2 สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชน เมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
1. แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญ	4.30	0.84	มากที่สุด
2. หน่วยงานภาคีที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน	4.10	0.87	มาก
3. ภัยธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนในอดีต	2.61	0.83	ปานกลาง
ภาพรวม	**3.67**	**0.84**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.67 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) แหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญ มีค่าเฉลี่ย 4.30 2) หน่วยงานภาคีที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน มีค่าเฉลี่ย 4.10 และ 3) ภัยธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนในอดีต มีค่าเฉลี่ย 2.61 ตามลำดับ

6.3 การประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ
1. ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	3.30	0.92	ปานกลาง
2. ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	4.30	0.94	มากที่สุด
3. ด้านบุคลากรและองค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	4.19	0.83	มาก
4. ด้านทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง	4.24	0.85	มากที่สุด
5. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	4.23	0.91	มาก
ภาพรวม	**4.05**	**0.89**	**มาก**

จากตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

มีค่าเฉลี่ย 4.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ 1) ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ย 4.30 2) ด้านทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง มีค่าเฉลี่ย 4.24 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ย 4.23 4) ด้านบุคลากรและองค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 4.19 และ 5) ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ย 3.30 ตามลำดับ

6.4 การเปรียบเทียบสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวและศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำแนกตามลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบสถานการณ์ทางการท่องเที่ยว จำแนกตามค่านัยสำคัญ

ที่	สถานการณ์ทางการท่องเที่ยว	ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว			
		เพศ	อายุ	การศึกษา	ตำแหน่ง
1	ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญ	0.01*	0.08	0.06	0.07
2	ด้านหน่วยงานภาคีด้านการท่องเที่ยวในชุมชน	0.12	0.02*	0.11	0.02*
3	ด้านภัยธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนในอดีต	0.07	0.06	0.08	0.06
ภาพรวม		**0.02***	**0.06**	**0.09**	**0.04***

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบสถานการณ์ทางการท่องเที่ยว จำแนกตามค่านัยสำคัญ พบว่า ภาพรวมของสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย แตกต่างกันในด้านเพศและตำแหน่ง และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน พิจารณาถึงสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญแตกต่างกัน และประชาชนที่มีอายุและตำแหน่งต่างกัน พิจารณาถึงสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ด้านหน่วยงานภาคีด้านการท่องเที่ยวในชุมชน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จำแนกตามค่านัยสำคัญ

ที่	ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว			
		เพศ	อายุ	การศึกษา	ตำแหน่ง
1	ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	0.33	0.07	0.06	0.12
2	ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	0.11	0.10	0.06	0.08
3	ด้านบุคลากรและองค์กรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว	0.24	0.22	0.17	0.13
4	ด้านทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง	0.12	0.06	0.08	0.00*
5	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	0.07	0.14	0.00*	0.10
ภาพรวม		**0.08**	**0.11**	**0.05***	**0.10**

*อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จำแนกตามค่านัยสำคัญ พบว่า ภาพรวมของศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีความแตกต่างกันในด้านการศึกษา และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน พิจารณาถึงศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงรายด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแตกต่างกัน และประชาชนที่มีตำแหน่งต่างกัน พิจารณาถึงศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ด้านทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. อภิปรายผลการวิจัย

สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.67 จากคะแนนเต็ม 5.00) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความพร้อมในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญ ซึ่งได้รับค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดที่ 4.30 สอดคล้องกับแนวคิดของ Richards (2021) ที่ชี้ให้เห็นว่า "Cultural attractiveness" เป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในเมืองประวัติศาสตร์ และเป็นจุดขายสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั่วโลก เมืองโบราณเชียงแสนมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรมล้านนา เช่น วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุผาเงา และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอันลึกซึ้ง (กรม การท่องเที่ยว, 2566) ในขณะที่ประเด็นภัยธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนในอดีต กลับได้รับคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดที่ 2.61 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนอาจมีความกังวลน้อยหรือไม่มีประสบการณ์ตรงกับภัยธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญในอดีต อย่างไรก็ตาม การละเลยประเด็นนี้อาจเป็นความเสี่ยงเชิงระบบ เนื่องจากการ

เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติยังคงเป็นปัจจัยภายนอกที่อาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวได้ในอนาคต (Lee et al., 2022) เพื่อรับมือกับความเสี่ยงนี้ ควรวางแผนการจัดการและการเตรียมความพร้อมสำหรับการรับมือกับภัยธรรมชาติที่อาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในอนาคต โดยการวางแผนจัดการความเสี่ยงในระยะยาว เช่น การประเมินความเสี่ยงภัยแล้งและน้ำท่วม การพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้า การขุดลอกแม่น้ำและเสริมคันกั้นน้ำตามแผนปี 2569 ของจังหวัดเชียงราย รวมถึงการฟื้นฟูพื้นที่หลังภัยพิบัติเพื่อรักษาโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืน การประเมินความเสี่ยงและการเตรียมความพร้อมในระดับชุมชนจึงควรถูกนำมาพิจารณาควบคู่กับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะยาว ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.05 จากคะแนนเต็ม 5.00) แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความพร้อมในหลายมิติในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ UNWTO (2023) ที่เน้นว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวระดับชุมชนควรมีองค์ประกอบครบทั้งด้านกายภาพ ทรัพยากร และกลไกภาคประชาชน เพื่อสร้างความยั่งยืนในระยะยาว โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (4.30) สะท้อนถึงจุดแข็งของพื้นที่ที่มีโบราณสถาน วัดวาอาราม และแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น ซากกำแพงเมือง วัดเจดีย์หลวง และพิพิธภัณฑ์เชียงแสน ที่ได้รับการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง การดูแลทรัพยากรวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการรักษามรดกของชาติ แต่ยังสร้าง “คุณค่าทางการตลาด” ให้แก่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (กรมศิลปากร, 2566) ลำดับถัดมาคือด้าน ทำเลที่ตั้งและการเข้าถึง (ค่าเฉลี่ย 4.24) และ สิ่งอำนวยความสะดวก (ค่าเฉลี่ย 4.23) ซึ่งอยู่ในระดับมากเช่นกัน ชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีโครงสร้างพื้นฐานและเส้นทางคมนาคมที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว เช่น ถนนที่เชื่อมต่อไปยังตัวอำเภอเชียงแสน การเข้าถึงทางน้ำผ่านแม่น้ำโขง และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ที่พัก ร้านอาหาร และป้ายแสดงข้อมูล มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวทางของการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนซึ่งเน้นความสะดวก ปลอดภัย และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในทางกลับกัน ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้รับค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (3.30) ซึ่งแม้จะยังอยู่ในระดับปานกลางค่อนไปทางมาก แต่สะท้อนให้เห็นว่าแหล่งธรรมชาติในพื้นที่อาจยังไม่ได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบ หรือยังไม่ถูกพัฒนาให้เป็นจุดเด่นด้านการท่องเที่ยว เช่น การอนุรักษ์พื้นที่ริมน้ำ การดูแลสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการของเสีย ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากลักษณะของเมืองโบราณเชียงแสนที่มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในยุคที่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและรักษ์สิ่งแวดล้อมกำลังเป็นแนวโน้มหลัก การเพิ่มขีดความสามารถในด้านนี้จะเป็นโอกาสสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพโดยรวมของพื้นที่ (Pongsakornrungsilp et al., 2022)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบสถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีการรับรู้และให้ความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจสำคัญแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งอาจสะท้อนถึงความแตกต่างด้านประสบการณ์ ความสนใจ และแรงจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มอายุ ตัวอย่างเช่น กลุ่มวัยหนุ่มสาวอาจให้

ความสำคัญกับสถานที่ที่มีองค์ประกอบด้านกิจกรรมหรือจุดถ่ายภาพสวยงาม ขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุอาจมองคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์และจิตวิญญาณ เช่น วัดโบราณหรือโบราณสถาน (Prentice, 2004) นอกจากนี้ ผลวิจัยยังพบว่า ประชาชนที่มีอายุและตำแหน่งทางสังคมต่างกัน มีมุมมองต่อบทบาทของหน่วยงานภาคีด้านการท่องเที่ยวในชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอาจเกิดจากความแตกต่างด้านการเข้าถึงข้อมูล ความคุ้นเคยกับหน่วยงานท้องถิ่น และระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น กลุ่มผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ อาจตระหนักถึงบทบาทขององค์กรภาคีมากกว่ากลุ่มประชาชนทั่วไป เนื่องจากมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือประสานงานโดยตรง (Choi & Sirakaya, 2006)

การเปรียบเทียบศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองโบราณเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ถึงศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า กลุ่มประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงมักมีความคาดหวังต่อมาตรฐานของสิ่งอำนวยความสะดวกที่สูงกว่า เช่น ความสะดวก ความปลอดภัย ความทันสมัย และการเข้าถึงได้ของสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาโดย Chen และ Tsai (2007) ที่ชี้ว่าระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวหรือประชาชนมีผลต่อการรับรู้คุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยกลุ่มที่มีการศึกษาสูงมักมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับรายละเอียดปลีกย่อยของบริการมากกว่า ในทางตรงกันข้าม กลุ่มที่มีการศึกษาน้อยอาจประเมินสิ่งอำนวยความสะดวกในมุมของความเพียงพอหรือเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงการรับรู้ที่ต่างกันอย่างเป็นระบบตามลักษณะทางประชากรศาสตร์ นอกจากนี้ จากผลการวิจัยของ อภิปิยา เทียนทรัพย์ (2566) ยังพบว่า ประชาชนที่มีตำแหน่งหรือบทบาททางสังคมต่างกัน มีการประเมินศักยภาพด้านทำเลที่ตั้งและการเข้าถึงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีบทบาทในระดับผู้นำ เช่น ผู้นำชุมชน กรรมการกลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยว หรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมักมีมุมมองต่อโครงสร้างเชิงพื้นที่ เช่น เส้นทางเชื่อมโยง การคมนาคม และผังการใช้พื้นที่ในภาพรวมมากกว่ากลุ่มประชาชนทั่วไป ความเข้าใจเชิงระบบเหล่านี้ช่วยให้กลุ่มผู้นำสามารถประเมินศักยภาพด้านโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวได้อย่างแม่นยำและกว้างขวาง

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

8.1.1 ควรออกแบบและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำสาธารณะ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทางเดิน หรือป้ายบอกทาง โดยคำนึงถึงความคาดหวังของประชาชนตามระดับการศึกษา เพื่อให้การให้บริการมีคุณภาพและตอบสนองได้ตรงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

8.1.2 เนื่องจากกลุ่มที่มีตำแหน่งหรือบทบาททางสังคมมีมุมมองที่ครอบคลุมเกี่ยวกับทำเลและการเข้าถึง จึงควรใช้กลุ่มเหล่านี้เป็นแกนกลางในการวางแผนเชิงพื้นที่ ร่วมกับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างภาพรวมและความต้องการของผู้ใช้จริง

8.1.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มประชากรต่าง ๆ และเสริมสร้างความยั่งยืนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในระยะยาว

8.1.4 ภาครัฐและหน่วยงานภาคีควรจัดทำช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงง่าย เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้กับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการศึกษาน้อยหรือไม่ได้มีตำแหน่งในชุมชน

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นการศึกษาทัศนคติและผลกระทบจากมุมมองของประชาชนในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้น การวิจัยในอนาคตควรมีการจัดเก็บข้อมูลเชิงเปรียบเทียบกับ "กลุ่มนักท่องเที่ยว" (ทั้งชาวไทยและต่างชาติ) เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องหรือความแตกต่างระหว่างความต้องการของชุมชนและพฤติกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวมีความสมบูรณ์ ครอบคลุมทั้งมิติการอุปโภคและการบริโภคทรัพยากรการท่องเที่ยว

8.2.2 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเชิงพื้นที่ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวกับชุมชนเมืองโบราณในบริบทที่ใกล้เคียงกัน เช่น เมืองโบราณลับแล หรือเมืองน่านโบราณ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในระดับภูมิภาค

8.2.3 การมุ่งเน้นปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรมและจิตสำนึกท้องถิ่น ควรเพิ่มการศึกษาเชิงลึกในปัจจัยด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของภาคประชาชน โดยเฉพาะประเด็นความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความยั่งยืนของชุมชนท่องเที่ยว

8.2.4 การประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดมาตรฐานสากล การวิจัยในระยะถัดไปควรบูรณาการกรอบแนวคิดระดับสากล อาทิ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน มาเป็นแกนหลักในการวิเคราะห์ เพื่อยกระดับผลการวิจัยให้สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2566–2570.* กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

กรมศิลปากร. (2566). *แผนอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองโบราณเชียงแสน.* กระทรวงวัฒนธรรม.

ชิตาวีร์ สุขคร. (2562). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน, 1*(2), 1-7.

ชุดา วิมุกตายน. (2568). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. *ช่อดอกปีบปริทัศน์, 1*(1), 74-86.

เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน. (2565). ข้อมูลทั่วไป. https://www.wiangchiangsaen.go.th/data.php?id=2

รณพรหม ชุนงาม, สุภัททา ปิณฑะแพทย์, และธีรวุฒิ บุณยโสภณ. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนในยุคดิจิทัล. *วารสารศิลปการจัดการ, 6*(2), 949-968.

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย. (2565). *เมืองโบราณเชียงแสน.* https://www.cots.go.th/travelview/detail.php?id=128

สุดที่รัก นุชนาถ, ทัศนียา กันนุฬา, สำเภา มีบุญ, ธีระยุทธ เมฆประสาท, ณัฐพงศ์ รามนัฏ, ประกาศิต บุญรัตน์, และปาโมกข์ ทรัพย์บุญเกิด. (2568). ความภักดีตราสินค้าในฐานะตัวแปรคั่นกลางที่เชื่อมโยงการซื้อขายระหว่างธุรกิจกับธุรกิจและการสื่อสารการตลาดสู่ความยั่งยืนในการทำการตลาดของฟิล์มกรองแสงแบรนด์ 3M. *วารสารบริหารธุรกิจอุตสาหกรรม*, *7*(1), 117-138.

สุพรรณี เขียวชอุ่ม, จิรัตน์ เขียวชอุ่ม, และแสนศักดิ์ ศิริพานิช. (2566). การพัฒนาสมรรถนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: การวิจัยแบบผสานวิธีกรณีศึกษาตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, *40*(2), 1-30.

สุวิญชา รักหาญ, กนกกานต์ แก้วนุช, และเทิดชาย ช่วยบำรุง. (2566). การพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม โรงเรียนพระปริยัติสามัญวัดสระเรียง*, *7*(3), 64-81.

อภิปิยา เทียนทรัพย์. (2566). แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์เมืองโบราณเชียงแสน จ.เชียงราย. *สาระศาสตร์*, *6*(1), 166-179.

Chen, C. F., & Tsai, D. (2007). How destination image and evaluative factors affect behavioral intentions? *Tourism Management*, *28*(4), 1115-1122.

Choi, H. C., & Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, *27*(6), 1274-1289.

Giampiccoli, A., & Saayman, M. (2018). Community-based tourism development model and community participation. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, *7*(4), 1-27.

Gunn, C. A., & Var, T. (2002). *Tourism planning: Basics, concepts, cases*. Psychology Press.

Lee, H., Calvin, K., Dasgupta, D., Krinner, G., Mukherji, A., Thorne, P., ... Park, Y. (2023). *IPCC, 2023: Climate change 2023: Synthesis report, summary for policymakers. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core writing team, H. Lee and J. Romero (Eds.)]. IPCC.

Mowforth, M., & Munt, I. (2015). *Tourism and sustainability: Development, globalisation and new tourism in the Third World*. Routledge.

Muckosy, P., & Mitchell, J. (2008). *A misguided quest: Community-based tourism in Latin America*. ODI.

Pongsakornrungsilp, P., Pongsakornrungsilp, S., Jansom, A., & Chinchanachokchai, S. (2022). Rethinking sustainable tourism management: Learning from the COVID-19 pandemic to co-create future of Krabi tourism, Thailand. *Sustainability*, *14*(18), Article 11375.

Prentice, R. (2004). Tourist motivation and typologies. In *Tourism: The business of hospitality and travel* (3rd ed.). Pearson Education.

Richards, G. (2023). Place, culture, and quality of life. In *Handbook of tourism and quality-of-life research II: Enhancing the lives of tourists, residents of host communities and service providers* (pp. 37-48). Springer International Publishing.

Ruiz-Ballesteros, E. (2011). Social-ecological resilience and community-based tourism: An approach from Agua Blanca, Ecuador. *Tourism Management*, *32*(3), 655-666.

Syawal, A. S., & Gandri, L. (2025). Sustainable nature-based tourism development: A feasibility assessment of a coastal tourism area. *Ecotourism and Environment Conservation*, *2*(2), 51-67.

Timothy, D. J. (2002). *Tourism and political boundaries*. Routledge.

UNWTO. (2018). *Historic Sanctuary of Machu Picchu*. https://whc.unesco.org/en/list/274/

UNWTO. (2023). *Tourism for inclusive growth: Integrating communities into tourism development*. United Nations World Tourism Organization.

Wong, C. U., & McKercher, B. (2011). Tourist information center staff as knowledge brokers: The case of Macau. *Annals of Tourism Research*, *38*(2), 481-498.